

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

Комплекс навчально-методичного забезпечення
Інформаційні війни в міжнародних відносинах
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський)

галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

освітня програма «Міжнародна інформаційна безпека»

спеціалізація _____

вид дисципліни за вибором

факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладач: д. іст. н, проф., Каплін О.Д.

2020 / 2021 навчальний рік

1. Навчальний контент: лекції

2. Методичні рекомендації для семінарських занять, завдання для самостійної роботи.

3. Завдання для підсумкового контролю знань, умінь та навичок студентів, залікових робіт.
Рекомендована література.

1. Навчальний контент: лекції

Розділ 1. Теоретико-методологічні проблеми вивчення інформаційних війн.

Тема 1. Інформаційне суспільство та інформаційні війни.

Інформаційні війни як війни інформаційної епохи.

Інформаційне суспільство та інформаційні війни. Сучасна епоха є епохою побудови інформаційного суспільства, в якому, на відміну від аграрного чи індустріального суспільства, за рахунок розвитку продуктивних сил більшість працездатного населення залучена до інформаційної сфери, що сприяє розвитку нових форм і методів досягнення країнами політичних, економічних та інших цілей на інформаційному рівні. Інформаційне суспільство породило і свої війни – інформаційні. Всі попередні розглянуті війни мали зовсім інший характер. Нова концепція інформаційної війни передбачає заміну принципу масового знищення принципом знешкодження армії противника шляхом знищення (ізоляції, фальсифікації) критичної інформації, а не просто за рахунок удосконалення способу ведення воєнних дій.

Війна у Перській затоці (1990–1991 рр.) як перша інформаційна війна.

Першою інформаційною війною вважають війну у Перській затоці (1990–1991 рр.), під час якої дуже чітко проявилася різниця між війною в "індустріальному стилі" та війною з використанням інформаційних технологій. З одного боку, союзники застосовували зброю масового знищення так само, як і в Другій світовій війні, використовуючи високотехнологічну зброю для більш точного знешкодження військових об'єктів Іраку. Була використана стратегія "війни в трьох вимірах" (Air Land battle – одночасні бойові дії в повітрі і на землі), яка вимагала чіткої координованості дій усіх підрозділів і забезпечувалась через сучасні засоби зв'язку. Крім того, близько 3000 комп'ютерів були розташовані в зоні воєнних дій, усі вони були з'єднані з центральним комп'ютером у США, який отримував і опрацьовував поточну інформацію з місця подій.

США, Великобританія та інші союзники проводили широку інформаційну кампанію, спрямовану на забезпечення підтримки їхньої політики у світі і власних країнах. Війна в Перській затоці вимагала вирішення з боку США трьох проблем. По-перше, слід було довести власному населенню необхідність військового втручання США за багато кілометрів від власного дому. По-друге, необхідно було створити достатню легітимність цих дій в очах міжнародної громадськості. По-третє, ставилося завдання підірвати бойовий дух іракських військ, примусивши їх здаватися в полон. Використовувалися прийоми Першої світової війни: Саддам Хусейн моделювався як "диявол" – "арабомовний Гітлер".

Оскільки обидві сторони конфлікту протистояли США як представники однієї арабської нації, то щодо Кувейту і Саудівської Аравії був використаний термін "країни потенційної демократії", хоча в них за ґратами знаходилося не менше журналістів, ніж у самому Іраці. Одночасно Дж. Буш оголосив декілька тисяч американців, які залишилися в Кувейті, "заручниками". Цікаво, що всі застосовані елементи опису даної ситуації – "арабомовний Гітлер", "країни потенційної демократії", "заручники" – вимагають використання зброї, роблять її використання цілком легітимним, що й потрібно для виправдання своїх дій.

Особливістю цієї війни стали "журналістські пули", за допомогою яких можна було потрапити до театру військових дій. При цьому журналістам заборонялося брати самостійні інтерв'ю, фотографувати поранених або вбитих.

Війна в Перській затоці пов'язана також і з потужними пропагандистськими впливами на війська противника: було скинуто 29 млн. листівок, тисячі транзисторів, які працювали лише на одній пропагандистській хвилі, тощо.

Виникнення і поширення терміну "інформаційна війна"

Поява терміну "інформаційна війна". Першим термін "інформаційна війна" використав Томас Рон у звіті "Системи зброї й інформаційна війна", підготовленому в 1976 р. для компанії Boeing. Т.Рон зазначав, що інформаційна інфраструктура стає ключовим компонентом американської економіки. В той же час, саме вона стає найбільш вразливою ціллю як у воєнний, так і мирний час.

Публікація даного звіту послужила початком активної кампанії в ЗМІ, а постановка проблеми зацікавила американських військових, котрим властиво займатися "секретними матеріалами". Військово-повітряні сили США почали активно обговорювати цей предмет уже з 1980 р. Саме тоді було досягнуто єдиного розуміння, що інформація може виступати як ціллю, так і зброєю.

Поширення терміну "інформаційна війна" в документах силових служб США. Терміни "інформаційна боротьба" (information warfare) та "інформаційна війна" (information war) почали вживати в американських військових колах з 1991 р. після війни коаліції проти Іраку, де нові інформаційні технології вперше були використані як засіб ведення бойових дій. Офіційно ж вони вперше введені 21 грудня 1992 р. у директиві Міністра оборони США DODD 3600, яка так і називалася "Інформаційна війна". В директиві, зокрема, вказувалося на "необхідність всебічного врахування інформаційних ресурсів при управлінні Збройними Силами в умовах протидії противника".

Інформаційна війна в діяльності силових відомств США

Формування концепції інформаційної війни. В 1993 р. в директиві №30 Комітету начальників штабів МО США вже були викладені основні принципи ведення інформаційної війни.

Починаючи з 1994 р., США, за участю представників військово-політичного керівництва країни, проводять офіційні наукові конференції, присвячені інформаційним війнам. Проведенням конференцій займався новостворений Центр інформаційної стратегії і політики, завданням якого стало вивчення можливостей використання інформаційних технологій у військових конфліктах XXI ст.

В серпні 1995 р. національний Інститут Оборони США публікує роботу Мартіна Лібікі "Що таке інформаційна війна?", в якій автор визначає сім форм інформаційної війни: командно-управлінська; розвідувальна; психологічна; хакерська; економічна; електронна; кібервійна.

В лютому 1996 р. Міністерство оборони США ввело в дію "Доктрину боротьби із системами контролю й управління". Цей документ містив виклад принципів боротьби з системами контролю і управління і застосування інформаційної війни у воєнних діях.

І, нарешті, у 1997 р. було дано наступне визначення інформаційної війни – дії, спрямовані на досягнення інформаційної переваги в інтересах національної стратегії і здійснювані шляхом впливу на інформацію й інформаційні системи противника при одночасному захисті власної інформації і своїх інформаційних систем".

В жовтні 1998 р. Міністерство оборони США вводить у дію "Об'єднану доктрину інформаційних операцій" ("Joint Doctrin Of Information Operation"), в якій вперше офіційно підтверджується факт підготовки американців до проведення *наступальних інформаційних операцій*. Раніше представники Пентагона завжди підкреслювали оборонну спрямованість заходів США в інформаційній сфері. Новим документом передбачається можливість проведення наступальних інформаційних операцій не тільки у військовий, але і мирний час. При цьому представники США, коментуючи ці положення, стверджують, що *наступальна інформаційна зброя* застосовуватиметься при повному дотриманні міжнародних норм і договорів.

Тема 2. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення.

1. Основні поняття: «інформаційна війна», «інформаційне протиборство», «інформаційний вплив», «ідеологічна боротьба», «Психологічна війна», «пропаганда», «кібервійна», «мережева війна», «гібридна війна». Характеристики інформаційної війни. Об'єкти інформаційної війни: інформаційні системи, інформаційні процеси, масова свідомість, громадська думка, індивідуальна свідомість. Наступальні і оборонні інформаційні війни. Види інформаційної зброї і способи його застосування. Особливості застосування інформаційної зброї.

Средства впливу в інформаційних війнах: психотронна зброя, Інтернет, хакери, блогери, відеоігри, інформаційний тероризм у всесвітній глобальній мережі, засоби масової інформації.

Тема 3. Дослідження з проблем інформаційних і інформаційно-психологічних війн: етапи, напрямки, підходи.

Основні етапи досліджень інформаційних і інформаційно-психологічних воєн. Характер сучасних досліджень про інформаційні та інформаційно-психологічні війни.

Дослідження проблем інформаційної безпеки. Розробка концепції державної інформаційної політики в умовах інформаційного суспільства та інформаційної війни.

Тема 4. Історичні етапи формування теорії і практики інформаційних війн.

Розвиток форм і способів психологічного впливу на противника. Проблеми інформаційного протиборства в Новий час. Розвиток засобів масової інформації в XIX столітті і інформаційне протиборство в період збройних конфліктів і війн.

Інформаційне протиборство в роки Першої світової війни. Розвиток засобів масової інформації та їх роль в пропагандистських операціях. Розробка принципів ведення пропагандистських кампаній.

Інформаційне протиборство в роки Другої світової війни. Організація тотальної пропаганди в нацистській Німеччині. Діяльність органів пропаганди Великобританії і США. Напрями діяльності органів спецпропаганди СРСР.

Розділ 2. Інформаційне протиборство др. пол. XXст.- поч. XXст.

Тема 5. Інформаційне протиборство у др. пол.–напр. XX століття.

Трансформація інформаційних воєн в новітній час. Інформаційно-ідеологічне протистояння між СРСР і США. Мова У. Черчілля у Фултоні, як початок холодної війни. Психологічна війна і ідеологічна боротьба.

Органи психологічної війни США, Великобританії, ФРН та напрямки їх діяльності в інформаційному протиборстві з СРСР.

Політика СРСР на прискорення, гласність і демократизацію. Концепція нового політичного мислення інформаційне протиборство.

Тема 6. Інформаційне протиборство на початку XXI століття.

Особенности інформаційних воєн на початку XXI століття. Використання інформаційних технологій. Учасники, методи, засоби, прийоми.

Боротьба проти терористичної організації «Ісламська держава» і інформаційне протиборство.

Тема 7. Інформаційно-психологічна війна як засіб агресії і досягнення політичних цілей.

Поняття інформаційно-психологічної війни. Місце психологічної війни в системі інформаційної війни. Основні структурні елементи інформаційно-психологічного впливу. Дезінформувannya, лобіювання, маніпулювання, пропаганда, управління кризами, шантаж. Основні етапи заходів і аксіоми психологічної війни.

Інформаційно-психологічні операції: зміст, класифікація, цілі і об'єкти. Методи психологічних операцій в інформаційних війнах. Органи психологічної війни західних держав. Цілі та об'єкти психологічних операцій.

Роль засобів масової інформації в інформаційно-психологічних війнах.

Тема 8. Кібервійна як вид інформаційних воєн. Мережеві війни і їх

особливості.

Кібервійна як інформаційне протиборство в кіберпросторі.

Зарубіжні і вітчизняні вчені про кібервійну. Цілі кібервійни: дестабілізація комп'ютерних систем, порушення доступу до Інтернету державних установ і ділових центрів, створення безладу і хаосу в житті країн. форми прояву кібервійни: вандалізм, пропаганда, шпигунство, атаки на комп'ютерні системи і сервери.

Напрямок діяльності різних держав з протидії кібератак.

Мережеві війни і їх особливості. Поняття мережевого суспільства і мережі.

Особливості мережевого суспільства.

Концепції сетецентричної війни. Принципи ведення мережевих воєн. Участь приватних військових компаній і неурядових організацій в мережевих війнах.

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

“ _____ ” _____ 20__ р.

**Методичні рекомендації для семінарських занять, завдання для самостійної роботи
з курсу**

Інформаційні війни в міжнародних відносинах

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський)

галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

освітня програма «Міжнародні комунікації»

спеціалізація _____

вид дисципліни обов'язкова

факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

2020 / 2021 навчальний рік

Анотація дисципліни

Даний курс, присвячений аналізу теоретико-методологічних і практичних аспектів інформаційних війн, розгляду інформаційно-технічних та інформаційно-психологічних сторін інформаційного впливу в сучасному світі, вивченню фактичних матеріалів з основних розділів курсу.

Навчальна дисципліна належить до обов'язкових дисциплін.

Пререквізити. Вивчення дисципліни передбачає попереднє засвоєння кредитів з міжнародних відносин, міжнародної інформації, основ міжнародних інформаційних відносин, з дисципліни «інформаційне суспільство», теорії та практики комунікацій.

Постреквізити. Основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні дисциплін «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах», «Концепції та стратегії міжнародної інформаційної безпеки», «Інформаційний тероризм», «Конфліктологія та теорія переговорів» та інших навчальних дисциплін за вибором здобувача вищої освіти.

Опис навчальної дисципліни

3.1. Мета викладання навчальної дисципліни: дати студентам цілісне уявлення про інформаційні війни, їх історію, особливості прояву на початку ХХІ століття, загрози в інформаційній сфері та завдання щодо забезпечення інформаційної безпеки.

3.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- вивчити теоретико-методологічні основи дослідження інформаційних воєн;
- познайомитися із зарубіжними і вітчизняними теоретичними концепціями інформаційної та інформаційно-психологічної війни, мережевий і кібервійни, інформаційної безпеки;
- вивчити правові аспекти комп'ютерних правопорушень та інформаційних воєн;
- виявити історичні етапи розвитку теорії і практики інформаційних воєн, особливості інформаційного протистояння в роки Першої та Другої світових воєн, в період холодної війни і на початку ХХІ століття;
- розглянути особливості інформаційно-психологічних війн, інформаційно-психологічних операцій і їх місце в системі інформаційних воєн;
- познайомитися з діяльністю засобів масової інформації у висвітленні сучасних подій в світі і їх роллю в сучасних інформаційних війнах;
- вивчити сутність і специфіку мережевих і кібервійни;
- визначити методологію, напрямки та актуальні проблеми досліджень по питань інформаційних війн.

Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знати:

- особливості основних сучасних теорій інформаційного суспільства, фактори їх розвитку;
- основи і особливості інформаційно-аналітичної діяльності в міжнародних відносинах;
- основні принципи, зміст, понятійний апарат, основні технології інформаційної війни;
- дослідження особливостей розвитку теорій інформаційної війни;
- специфіку проведення інформаційно-психологічних операцій;

- механізми створення латентних ланцюжків комунікаційного впливу та управління;
- особливості державної інформаційної політики в умовах інформаційної війни;
- специфіку інформаційних воєн в практиці сучасного бізнесу;
- приклади проведення інформаційних воєн в сучасній світовій практиці.

Уміти:

- оцінювати умови, методи і помилки комунікації в умовах інформаційної війни;
- володіти первинними основами проведення інформаційного пошуку, аналізу змісту й аналітико-синтетичної обробки інформації.
- аналізувати діяльність основних суб'єктів міжнародного інформаційного середовища;
- розуміти природу та особливості міжнародних інформаційних процесів, їх виклики і ризики для людства;
- аналізувати конкретні події міжнародних інформаційних відносин та на їх підставі робити аргументовані висновки та рекомендації.

Плани та зміст семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Тема 2. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення. Основні поняття: «інформаційна війна», «інформаційне протиборство», «інформаційний вплив», «ідеологічна боротьба», «психологічна війна», «пропаганда», «кібервійна», «мережева війна», «гібридна війна». Характеристики інформаційної війни. Об'єкти інформаційної війни. Види інформаційної зброї і способи його застосування. Особливості застосування інформаційної зброї. Средства впливу в інформаційних війнах.	2
	Тема 3. Дослідження з проблем інформаційних і інформаційно-психологічних воєн: етапи, напрямки, підходи. Основні етапи досліджень інформаційних і інформаційно-психологічних воєн. Характер сучасних досліджень про інформаційні та інформаційно-психологічні війни. Дослідження проблем інформаційної безпеки. Розробка концепції державної інформаційної політики в умовах інформаційного суспільства та інформаційної війни.	2
	Тема 6. Інформаційне протиборство на початку XXI століття. Особливості інформаційних воєн на початку XXI століття. Використання інформаційних технологій. Учасники, методи, засоби, прийоми.	2
	Тема 7. Інформаційно-психологічна війна як засіб агресії і досягнення політичних цілей. Поняття інформаційно-психологічної війни. Місце психологічної війни в системі інформаційної війни. Основні структурні елементи інформаційно-психологічного впливу. Основні етапи заходів і аксіони психологічної війни.	2

	Інформаційно-психологічні операції: зміст, класифікація, цілі і об'єкти. Методи психологічних операцій в інформаційних війнах. Органи психологічної війни західних держав. Цілі та об'єкти психологічних операцій. Роль засобів масової інформації в інформаційно-психологічних війнах.	
	Тема 8. Кібервійна як вид інформаційних війн. Мережеві війни і їх особливості. Кібервійна як інформаційне протистояння в кіберпросторі. Цілі кібервійни. Форми прояву кібервійни. Напрям діяльності різних держав з протидії кібератак. Мережеві війни і їх особливості. Концепції мережевої війни.	2
	Разом	10

Семінар 1. Сутність інформаційних війн, принципи ведення та засоби забезпечення.

Питання та методичні рекомендації.

Основні поняття: «інформаційна війна», «інформаційне протистояння», «інформаційний вплив», «ідеологічна боротьба», «Психологічна війна», «пропаганда», «кібервійна», «мережева війна», «гібридна війна». Характеристики інформаційної війни. Об'єкти інформаційної війни: інформаційні системи, інформаційні процеси, масова свідомість, громадська думка, індивідуальна свідомість. Наступальні і оборонні інформаційні війни. Види інформаційної зброї і способи його застосування. Особливості застосування інформаційної зброї.

Засоби впливу в інформаційних війнах: психотронна зброя, Інтернет, хакери, блогери, відеоігри, інформаційний тероризм у всесвітній глобальній мережі, засоби масової інформації.

Завдання. Студенти готують відповіді на наведені питання у плані семінарського заняття. Потім обґрунтовують свою точку зору. Після обговорення першого питання викладач підводить підсумки. Потім обговорюється друге питання і т. д.

Студент має проаналізувати та класифікувати науковий доробок з даної проблеми показати вміння наукової систематизації обробленої літератури. Виклад матеріалу має бути логічний, послідовний хронологічно виважений. Студент має обґрунтувати мету семінарського заняття, його завдання, робити узагальнення.

Слід визначити основні поняття та охарактеризувати категоріальний апарат.

Після семінарського заняття, студент має підготувати аналітичні матеріали щодо однієї з висвітлених проблем.

Література

- Горбулін В.П., Додонов О.Г., Ланде Д.В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
- Гриняев С. Н. Поле битвы — киберпространство: Теория, приёмы, средства, методы и системы ведения информационной войны. – Мн.: Харвест, 2004. – 448 с.
- Інформаційна боротьба у воєнних конфліктах другої половини ХХ століття. Монографія. – К.: Альтерпрес, 2006. – 192 с.

- Історія інформаційно-психологічного протиборства : Підручник [Текст] / [Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов та ін.]. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
- Колесов Э. Е. Информационная война в военных конфликтах второй половины 20 столетия: исторический аспект. – К.: Национальная академия обороны Украины, 2007.– 345 с.
- Курбан О. В. Теорія інформаційної війни: базові основи, методологія та понятійний апарат // Наук. журнал «Science Rise».– 2015.– № 11(1). – С. 95-100.
- Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій [Текст] / Дзюба М. Т., Жарков Я. М., Ольховой І. О., Онищук М. І. : Навч. посібник // за заг. ред. В. В. Балабіна. – К.: ВІТІ НТУУ «КПІ», 2006. – 132 с.
- Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни.– К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2015. – 496 с.
- Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна.– К.: ФОП Стебеляк, 2014 – 384 с.
- Стругацький Василь. Маніпулятивні практики на тлі гібридної війни. Філософський аналіз. – Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2018. – 166 с.

Семінар 2. Дослідження з проблем інформаційних і інформаційно-психологічних воєн: етапи, напрямки, підходи.

Основні етапи досліджень інформаційних і інформаційно-психологічних воєн. Характер сучасних досліджень про інформаційні та інформаційно-психологічних війнах.

Дослідження проблем інформаційної безпеки. Розробка концепції державної інформаційної політики в умовах інформаційного суспільства та інформаційної війни.

Завдання. Студенти готують відповіді на наведені питання у плані семінарського заняття. Потім по черзі обґрунтовують свою точку зору. Після обговорення першого питання викладач підводить підсумки. Потім обговорюється друге питання і т. д.

Студент має проаналізувати та класифікувати науковий доробок з даної проблеми показати вміння наукової систематизації обробленої літератури. Виклад матеріалу має бути логічний, послідовний хронологічно виважений. Студент має обґрунтувати мету семінарського заняття, його завдання, робити узагальнення.

Слід визначити основні поняття та охарактеризувати категоріальний апарат.

Після семінарського заняття, студент має підготувати аналітичні матеріали щодо однієї з висвітлених проблем.

Література

- Історія інформаційно-психологічного протиборства : Підручник [Текст] / [Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов та ін.]. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
- Курбан О. В. Теорія інформаційної війни: базові основи, методологія та понятійний апарат // Наук. журнал «Science Rise».– 2015.– № 11(1). – С. 95-100.
- Петрик, В. М., Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних воєн і спеціальних інформаційних операцій: навч. посіб. / В. М. Петрик, В. В. Остроухов. – К.: Росава, 2006. – 208 с.
- Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни.– К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2015. – 496 с.
- Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна.– К.: ФОП Стебеляк, 2014 – 384 с.
- Стругацький Василь. Маніпулятивні практики на тлі гібридної війни. Філософський аналіз. – Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2018. – 166 с.
- Арквіллі, Дж. Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та бойових дій / Дж. Арквіллі. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – 350 с.

Семінар 3. Інформаційне протиборство на початку ХХІ століття.

Особливості інформаційних війн на початку ХХІ століття. Використання інформаційних технологій. Учасники, методи, засоби, прийоми.

Боротьба проти терористичної організації «Ісламська держава» і інформаційне протиборство.

Завдання. Студенти готують відповіді на наведені питання у плані семінарського заняття. Потім по черзі обґрунтовують свою точку зору. Після обговорення першого питання викладач підводить підсумки. Потім обговорюється друге питання і т. д.

Виклад матеріалу має бути логічний, послідовний хронологічно виважений.

Після семінарського заняття, студент має підготувати аналітичні матеріали щодо однієї з висвітлених проблем.

Література

- Арквіллі, Дж. Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та бойових дій / Дж. Арквіллі. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – 350 с.
- Вепринцев В. Б., Манойло А. В., Петренко А. И., Фролов Д. Б. Операции информационно-психологической войны: краткий энциклопедический словарь-справочник. – 2-е изд. – М.: Горячая линия - Телеком, 2011. – 495 с.
- Горбулін В.П., Додонов О.Г., Ланде Д.В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
- Історія інформаційно-психологічного протиборства: Підручник [Текст] / [Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов та ін.]. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
- Ларина Е.С., Овчинский В.С. Кибервойны ХХІ века. – М.: Книжный мир, 2014. – 352 с.
- Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій [Текст] / Дзюба М. Т., Жарков Я. М., Ольховой І. О., Онищук М. І. : Навч. посібник // за заг. ред. В. В. Балабіна. – К.: ВІТІ НТУУ «КПІ», 2006. – 132 с.
- Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2015. – 496 с.
- Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна. – К.: ФОП Стебеляк, 2014 – 384 с.
- Стругацький Василь. Маніпулятивні практики на тлі гібридної війни. Філософський аналіз. – Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2018. – 166 с.
- Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: Навч. посібник [Текст] / В. М. Петрик, О. А. Штоквиш, В. В. Кальниш [та ін.]. – К.: Росава, 2006. – 208 с.

Семінар 4. Інформаційно-психологічна війна як засіб агресії і досягнення політичних цілей.

Поняття інформаційно-психологічної війни. Місце психологічної війни в системі інформаційної війни. Основні структурні елементи інформаційно-психологічного впливу. Дезінформування, лобіювання, маніпулювання, пропаганда, управління кризами, шантаж. Основні етапи заходів і аксіоми психологічної війни.

Інформаційно-психологічні операції: зміст, класифікація, цілі і об'єкти. Методи психологічних операцій в інформаційних війнах. Органи психологічної війни західних держав. Цілі та об'єкти психологічних операцій.

Роль засобів масової інформації в інформаційно-психологічних війнах.

Завдання. Студенти готують відповіді на наведені питання у плані семінарського заняття. Потім по черзі обґрунтовують свою точку зору. Після обговорення першого питання викладач підводить підсумки. Потім обговорюється друге питання і т. д.

Студент має проаналізувати та класифікувати науковий доробок з даної проблеми показати вміння наукової систематизації обробленої літератури. Виклад матеріалу має бути логічний, послідовний хронологічно виважений. Студент має обґрунтувати мету семінарського заняття, його завдання, робити узагальнення.

Література

- Арквіллі, Дж. Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та бойових дій / Дж. Арквіллі. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – 350 с.
- Вепринцев В. Б., Манойло А. В., Петренко А. И., Фролов Д. Б. Операции информационно-психологической войны: краткий энциклопедический словарь-справочник. – 2-е изд. – М.: Горячая линия - Телеком, 2011. – 495 с.
- Горбулін В.П., Додонов О.Г., Ланде Д.В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
- Дубина А. М. Інформаційно-психологічні війни і їх вплив на масову свідомість / А. М. Дубина. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – 57 с.
- Історія інформаційно-психологічного протиборства: Підручник [Текст] / [Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов та ін.]. – К.: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
- Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій [Текст] / Дзюба М. Т., Жарков Я. М., Ольховой І. О., Онищук М. І.: Навч. посібник // за заг. ред. В. В. Балабіна. – К.: ВІТІ НТУУ «КПІ», 2006. – 132 с.
- Основи інформаційних технологій і систем: Навч. посіб. / В. А. Павлиш, Л. К. Гліненко ; М-во освіти і науки України. – Л.: Вид-во Львів. політехніки, 2013. – 500 с
- Петрик, В. М., Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: навч. посіб. / В. М. Петрик, В. В. Остроухов. – К.: Росава, 2006. – 208 с.
- Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни.– К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2015. – 496 с.
- Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна.– К.: ФОП Стебеляк, 2014 – 384 с.
- Стругацький Василь. Маніпулятивні практики на тлі гібридної війни. Філософський аналіз. – Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2018. – 166 с.
- Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: Навч. посібник [Текст] / В. М. Петрик, О. А. Штоквиш, В. В. Кальниш [та ін.]. – К.: Росава, 2006. – 208 с.

Семінар 5. Кібервійна як вид інформаційних воєн. Мережеві війни і їх особливості.

Кібервойна як інформаційне протиборство в кіберпросторі.

Зарубіжні і вітчизняні вчені про кібервійну. Цілі кібервійни: дестабілізація комп'ютерних систем, порушення доступу до Інтернету державних установ і ділових центрів, створення безладу і хаосу в житті країн. форми прояву кібервійни: вандалізм, пропаганда, шпигунство, атаки на комп'ютерні системи і сервери.

Напрямок діяльності різних держав з протидії кібератак.

Мережеві війни і їх особливості. Поняття мережевого суспільства і мережі.

Особливості мережевого суспільства.

Концепції сетецентричної війни. Принципи ведення мережевих воєн. Участь приватних військових компаній і неурядових організацій в мережевих війнах.

Завдання. Студенти готують відповіді на наведені питання у плані семінарського заняття. Потім по черзі обґрунтовують свою точку зору. Після обговорення першого питання викладач підводить підсумки. Потім обговорюється друге питання і т. д.

Студент має проаналізувати та класифікувати науковий доробок з даної проблеми показати вміння наукової систематизації обробленої літератури. Виклад матеріалу має бути логічний, послідовний хронологічно виражений.

Література

- Арквіллі, Дж. Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та бойових дій / Дж. Арквіллі. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – 350 с.

- Горбулін В.П., Додонов О.Г., Ланде Д.В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
- Гриняев С. Н. Поле битвы — киберпространство: Теория, приёмы, средства, методы и системы ведения информационной войны. – Мн.: Харвест, 2004. – 448 с.
- Ларина Е.С., Овчинский В.С. Кибервойны XXI века. – М.: Книжный мир, 2014. – 352 с.
- Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій [Текст] / Дзюба М. Т., Жарков Я. М., Ольховой І. О., Онищук М. І. : Навч. посібник // за заг. ред. В. В. Балабіна. – К.: ВІТІ НТУУ «КПІ», 2006. – 132 с.
- Петрик, В. М., Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: навч. посіб. / В. М. Петрик, В. В. Остроухов. – К.: Росава, 2006. – 208 с.
- Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни.– К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2015. – 496 с.
- Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна.– К.: ФОП Стебеляк, 2014 – 384 с.
- Стругацький Василь. Маніпулятивні практики на тлі гібридної війни. Філософський аналіз. – Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2018. – 166 с.
- Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : Навч. посібник [Текст] / В. М. Петрик, О. А. Штоквиш, В. В. Кальниш [та ін.]. – К.: Росава, 2006. – 208 с.

Самостійна робота слухачів над навчальною дисципліною "Інформаційні війни в міжнародних відносинах" передбачає самостійну роботу з літературними джерелами з метою кращого засвоєння програмного матеріалу після відвідування лекцій;

Всі завдання самостійної роботи слухачів виконуються у встановлені терміни з відповідною максимальною оцінкою та передбачають певні форми звітності щодо їх виконання.

Завдання для самостійної роботи та показники академічної активності здобувачів вищої освіти

№ теми	Види, зміст самостійної роботи
1	Опрацювання лекційного матеріалу, ознайомитися з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка питань до ділової гри. Розв'язання ситуаційних завдань. Самостійний розгляд питання щодо значення для комунікації організації простору та часу комунікаційного процесу.
3	Опрацювання лекційного матеріалу, ознайомитися з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.

4	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до розв'язання ситуаційних завдань на семінарському занятті. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
5	Опрацювання лекційного матеріалу, ознайомитися з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою..
6	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
7	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка питань до ділової гри. Розв'язання ситуаційних завдань. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
8	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до опитування. Самостійна підготовка текстів, які поширюються в комп'ютерних мережах.

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки бере до уваги такі показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень здобувачів вищої освіти:

- відповіді на питання плану практичного заняття під час заняття;
- доповіді з проблемних питань практичного заняття;
- участь в активних формах навчання на практичних заняттях;
- розробка тематичних презентацій і кейсів;
- участь у роботі наукового гуртка: публікація тез доповідей та участь у конференціях, написання наукових статей, есе, рефератів;
- відпрацювання тем пропущених практичних занять;
- інші здобутки у сфері міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, що підтверджені документально (грамоти, дипломи, сертифікати тощо).

Вимоги викладача

При вивченні дисципліни «Інформаційні війни в міжнародних відносинах» необхідно спиратися на конспект лекцій та рекомендовану літературу. Водночас вітається використання інших джерел з альтернативними поглядами на ті чи інші питання задля формування продуктивної дискусії та різнобічного вивчення інформаційних війн.

Високо оцінюється прагнення здобувачів вищої освіти:

- регулярно відвідувати заняття;
- планомірно та систематично засвоювати навчальний матеріал;
- активно працювати на практичних заняттях: брати участь в обговоренні дискусійних питань та кейсів;
- повною мірою долучатися до активних форм навчання;
- відпрацьовувати пропущені практичні заняття.

Обов'язковою вимогою є дотримання норм академічної поведінки та етики.

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

“_____” _____ 20__ р.

Завдання для поточного та підсумкового контролю

з курсу

Інформаційні війни в міжнародних відносинах

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський)

галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

освітня програма «Міжнародні комунікації»

спеціалізація _____

вид дисципліни обов'язкова

факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

2020 / 2021 навчальний рік

Методи контролю

При вивченні дисципліни застосовується поточний та підсумковий семестровий форми контролю. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу.

Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на лекціях та семінарських заняттях, у формі виступів студентів з доповідями при обговоренні навчальних питань на семінарських заняттях.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40. Час виконання – до 80 хвилин

Вміст екзаменаційного білета й оцінювання відповідей на екзамені:

Теоретичне питання – 10 балів

Творче питання – 15 балів

Тести – 15 балів (6 тестових завдань x 2,5 бали)

За бажанням студент має можливість обрати тестову форму екзаменаційного білета (білет містить 20 тестових завдань, студент одержує 2 бали за кожну вірну відповідь)

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

У разі настання / подовження дії **обставин непереборної сили** (в тому числі запровадження жорстких карантинних обмежень в умовах пандемії з заборонаю відвідування ЗВО) здобувачам вищої освіти денної та заочної форм навчання надається можливість скласти **екзамен в тестовій формі** (білет містить 20 тестових завдань, здобувач одержує 2 бали за кожну вірну відповідь) **дистанційно на платформі Moodle** в дистанційному курсі «Теорія і практика зовнішньої торгівлі», режим доступу: <http://dist.karazin.ua/moodle/course/view.php?id=1584>.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення дисципліни за семестр розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю, балів, отриманих за виконання контрольної роботи, та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Максимальна сума балів за семестр складає 100 балів.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Експертна оцінка роботи	Сума	
Розділ 1				Розділ 2				КР	ІЗ			Разом
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8					
6	7	7	8	8	8	8	8	-	-	60	40	100

T1-T8 – теми розділів;

КР – контрольна робота, передбачена навчальним планом;

ІЗ – індивідуальне завдання.

Критеріями оцінювання знань за поточний контроль є успішність освоєння знань та набутих навичок на лекціях та семінарських заняттях, що включає систематичність їх відвідування, здатність студента засвоювати категорійний апарат, навички узагальненого мислення, логічність та повноту викладання навчального матеріалу, навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань, активність роботи на семінарських заняттях, рівень знань за результатами опитування на семінарських заняттях, самостійне опрацювання тем у цілому чи окремих питань.

Контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу у формі виконання контрольної роботи, здійснюється шляхом її приймання.

Схема нарахування балів за одне теоретичне питання екзаменаційного білету:

- 9-10 балів - студент цілком і всебічно розкрив сутність питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити;

- 7-8 балів - студент розкрив сутність питання, вільно оперує поняттями і термінологією, але спостерігаються деякі упущення при відповідях на питання та неточні обґрунтування;

- 5-6 балів - студент розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але слабо орієнтується в джерелах, припускається помилок, матеріал викладає нелогічно;

- 0-4 балів - студент не розкрив питання навіть у загальних рисах, не розуміє його сутності, не орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.

Набрана кількість рейтингових балів є основою для оцінки за національною шкалою. Шкала оцінювання наведена нижче.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно	зараховано
70-89	добре	зараховано
50-69	задовільно	зараховано
1-49	незадовільно	не зараховано

Тематика для поточного контролю

Інформаційне суспільство як середовище організації та проведення інформаційних воєн.

Зародження концепції інформаційного суспільства.

Створення глобального інформаційного простору.

Розвиток інформаційного суспільства в західних країнах.

Інформаційне суспільство і інформаційні війни.

Основні поняття: «інформаційна війна», «інформаційне протиборство», «інформаційний вплив», «ідеологічна боротьба»

Основні поняття: «Психологічна війна», «пропаганда», «кібервійна», «мережева війна», «гібридна війна».

Характеристики інформаційної війни.

Об'єкти інформаційної війни: інформаційні системи, інформаційні процеси, масова свідомість, громадська думка, індивідуальна свідомість.

Наступальні і оборонні інформаційні війни. Види інформаційної зброї і способи його застосування.

Особливості застосування інформаційної зброї.

Средства впливу в інформаційних війнах: психотронна зброя, Інтернет, хакери, блогери, відеоігри, інформаційний тероризм у всесвітній глобальній мережі, засоби масової інформації.

Основні етапи досліджень інформаційних і інформаційно-психологічних воєн.

Характер сучасних досліджень про інформаційні та інформаційно-психологічних війнах.

Дослідження проблем інформаційної безпеки.

державної інформаційної політики в умовах інформаційного суспільства та інформаційної війни.

Розвиток форм і способів психологічного впливу на противника.

Проблеми інформаційного протистояння в Новий час.

Розвиток засобів масової інформації в XIX столітті і інформаційне протистояння в період збройних конфліктів і воєн.

Інформаційне протистояння в роки Першої світової війни.

Розвиток засобів масової інформації та їх роль в пропагандистських операціях.

Розробка принципів ведення пропагандистських кампаній.

Інформаційне протистояння в роки Другої світової війни.

Організація тотальної пропаганди в нацистській Німеччині. Діяльність органів пропаганди Великобританії і США.

Напрями діяльності органів спецпропаганди СРСР.

Трансформація інформаційних воєн в новітній час.

Інформаційно-ідеологічне протистояння між СРСР і США. Мова У. Черчилля у Фултоні, як початок холодної війни.

Психологічна війна і ідеологічна боротьба.

Органи психологічної війни США, Великобританії, ФРН та напрямки їх діяльності в інформаційному протистоянні з СРСР.

Політика СРСР на прискорення, гласність і демократизацію.

Концепція нового політичного мислення і інформаційне протистояння.

Особливості інформаційних воєн на початку XXI століття.

Використання інформаційних технологій. Учасники, методи, засоби, прийоми.

Поняття інформаційно-психологічної війни.

Місце психологічної війни в системі інформаційної війни.

Основні структурні елементи інформаційно-психологічного впливу. Дезінформування, лобіювання, маніпулювання, пропаганда, управління кризами, шантаж.

Основні етапи заходів і акцій психологічної війни.

Інформаційно-психологічні операції: зміст, класифікація, цілі і об'єкти.

Методи психологічних операцій в інформаційних війнах.

Органи психологічної війни західних держав. Цілі та об'єкти психологічних операцій.

Роль засобів масової інформації в інформаційно-психологічних війнах.

Кібервійна як інформаційне протистояння в кіберпросторі.

Зарубіжні і вітчизняні вчені про кібервійну.

Цілі кібервійни: дестабілізація комп'ютерних систем, порушення доступу до Інтернету державних установ і ділових центрів, створення безладу і хаосу в житті країн. Форми прояву кібервійни: вандалізм, пропаганда, шпигунство, атаки на комп'ютерні системи і сервери.

Напрямок діяльності різних держав з протидії кібератак.

Мережеві війни і їх особливості.

Поняття мережевого суспільства і мережі. Особливості мережевого суспільства.

Концепції мережевої війни.

Принципи ведення мережеских воєн. Участь приватних військових компаній і неурядових організацій в мережеских війнах.

Питання на екзамен

1. Інформаційне суспільство і інформаційні війни.
2. Визначення поняття «інформаційна війна».
3. Визначення поняття «інформаційне протиборство».
4. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення.
5. Характеристики інформаційної війни.
6. Об'єкти інформаційної війни.
7. Цілі, коло учасників та етапи інформаційних воєн.
8. Види та форми інформаційних воєн.
9. Характерні ознаки сучасних інформаційних воєн.
10. Наслідки інформаційної війни.
11. Визначення поняття «інформаційна зброя». Класифікація інформаційної зброї.
12. Види інформаційної зброї і способи його застосування.
13. Особливості застосування інформаційної зброї.
14. Поняття: «інформаційний вплив», «ідеологічна боротьба».
15. Средства впливу в інформаційних війнах.
16. Психологічна війна, «пропаганда».
17. Основні етапи досліджень інформаційних і інформаційно-психологічних воєн.
18. Місце психологічної війни в системі інформаційної війни.
19. Характер сучасних досліджень про інформаційні та інформаційно-психологічні війни.
20. Інформаційно-психологічні операції: зміст, класифікація, цілі і об'єкти.
21. Методи психологічних операцій в інформаційних війнах.
22. Органи психологічної війни західних держав.
23. Цілі та об'єкти психологічних операцій.
24. Роль засобів масової інформації в інформаційно-психологічних війнах.
25. Інформаційно-технічна зброя.
26. Основні маніпулятивні технології в інформаційних війнах.
27. «Гібридна війна».
28. Кібервойна, як інформаційне протиборство в кіберпросторі.
29. Цілі кібервійни. Форми прояву кібервійни.
30. Напрямок діяльності різних держав з протидії кібератак.
31. Мережескі війни та їх особливості.
32. Концепції мерецентрічної війни.
33. Інформаційне протиборство в роки «холодної війни».
34. Інформаційне протиборство на поч. ХХІ століття.
35. Розробка концепції державної інформаційної політики в умовах інформаційної війни.

Рекомендована література

Основна література

1. Арквіллі, Дж. Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та бойових дій / Дж. Арквіллі. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – 350 с.
2. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність / В. М. Варенко. – К.: Талком, 2014. – 416 с.

3. Вепринцев В. Б., Манойло А. В., Петренко А. И., Фролов Д. Б. Операции информационно-психологической войны: краткий энциклопедический словарь-справочник. – 2-е изд. – М.: Горячая линия - Телеком, 2011. – 495 с.
4. Волковский Н. Л. История информационных войн: Т. 2 (XX век) / под ред. И. Петрова. – СПб.: Полигон, 2003. – 736 с
5. Горбулін В.П., Додонов О.Г., Ланде Д.В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
6. Гриняев С. Н. Поле битвы — киберпространство: Теория, приёмы, средства, методы и системы ведения информационной войны. – Мн.: Харвест, 2004. – 448 с.
7. Інформаційна боротьба у воєнних конфліктах другої половини ХХ століття. Монографія. – К.: Альтерпрес, 2006. – 192 с.
8. Інформаційна політика: Навч. посіб. для студентів ВНЗ, аспірантів, викладачів. - 2-ге вид. / Почепцов Г.Г., Чукут С.А. – К., 2008. – 663 с.
9. Історія інформаційно-психологічного протиборства : Підручник [Текст] / [Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов та ін.]. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
10. Колесов Э. Е. Информационная война в военных конфликтах второй половины 20 столетия: исторический аспект. – К.: Национальная академия обороны Украины, 2007.– 345 с.
11. Курбан О. В. Теорія інформаційної війни: базові основи, методологія та понятійний апарат // Наук. журнал «Science Rise».– 2015.– № 11(1). – С. 95-100.
12. Ларина Е.С., Овчинский В.С. Кибервойны XXI века. – М.: Книжный мир, 2014. – 352 с.
13. Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій [Текст] / Дзюба М. Т., Жарков Я. М., Ольховой І. О., Онищук М. І. : Навч. посібник // за заг. ред. В. В. Балабіна. – К.: ВІТІ НТУУ «КПІ», 2006. – 132 с.
14. Нартов Н.А. Информационная война. История и современность. – М.: НОУ ВПО, 2014.– 214 с.
15. Основи інформаційних технологій і систем: Навч. посіб. / В. А. Павлиш, Л. К. Гліненко ; М-во освіти і науки України. – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2013. – 500 с
16. Петрик, В. М., Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: навч. посіб. / В. М. Петрик, В. В. Остроухов. – К.: Росава, 2006. – 208 с.
17. Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни.– К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2015. – 496 с.
18. Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна.– К.: ФОП Стебеляк, 2014 – 384 с.
19. Стругацький Василь. Маніпулятивні практики на тлі гібридної війни. Філософський аналіз. – Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2018. – 166 с.
20. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : Навч. посібник [Текст] / В. М. Петрик, О. А. Штоквиш, В. В. Кальниш [та ін.]. – К.: Росава, 2006. – 208 с.
21. Юськів, Б. М. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Інформаційні війни» для студентів спеціальності 7.030404 «Міжнародна інформація» / Б. М. Юськів. – Рівне: РІСКСУ, 2003.– 55 с.

Допоміжна література

1. Абакумов В.М. Правове регулювання протидії інформаційним війнам в Україні. Дис. ... канд. юрид. наук.– Харків, 2010.– 213 с.

2. Бжезінський Збігнєв. Стратегічне бачення: Америка і криза світової влади / Перекл. з англійської Г. Лелів. – Львів, «Літопис», 2012. – 168 с.
3. Бондар Ю.В. Поле битви: інформаційний простір. – К.: МАУП, 2006. – 152 с.
4. Владленова И. В., Кальницький Э.А. Особенности информационной войны как средства разрешения социально-политических конфликтов: философский анализ // Психолого-педагогічні проблеми в освітньому процесі: зб. наук. ст. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – Х., 2012. – С. 19-25.
5. Власенко И. С., Кирьянов М. В. Информационная война: искажение реальности. – М.: ИД «Канцлер», 2011. – 196 с.
6. Дубина А. М. Інформаційно-психологічні війни і їх вплив на масову свідомість / А. М. Дубина. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – 57 с.
7. Золотухін Д. Ю. Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014 – 2018. – К.: «Мега-прес груп», 2018. – 384 с.
8. Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни в соціальних онлайн-мережах // Наук. збірник «Інформаційне суспільство». – 2016. – Вип. 23. – С. 85-90.
9. Ліпкан В.А., Максименко Ю.Є., Желіховський В.М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції. – К.: КНТ, 2006. – 280 с.
10. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії: Моногр. – К.: НІСД, 2000. – 222 с.
11. Панарин И.Н. Гибридная война: теория и практика. – М., 2017. – 404 с.
12. Руднева А. О. Інформаційні війни як фактор впливу на політичну культуру в сучасній Україні. Авт. Дис. ... канд. політ. наук. – Київ, 2014. – 21 с.
13. Танскотт Д. Електронно-цифрове суспільство. Плюси і мінуси мережевого інтелекту / Д. Танскотт. – М.: Прогрес, 2006. – 673 с.
14. Ульянова Н.Н. Информационные войны в печатных СМИ на примере Косовского этнического конфликта: сравнительный анализ публикаций "Российской газеты" и "The Washington Post" 2008-2013 гг.: Автореф. дис. ... канд. филолог. наук / РУДН. – М., 2015. – 21 с.
15. Armistead L. Information operations matters. Best practices. – Washington, 2010.
16. Arquilla J., Ronfeldt D. The advent of netwar. Ed. by J. Arquilla, D. Ronfeldt. / / Networks and netwars. – Santa Monica, 2001.
17. Ideas as weapons. Influence and perception in modern warfare. Ed. by GJ David Jr., TR McKeldin III. – Washington, 2009.
18. Influence warfare. How terrorists and governments fight to shape perceptions in a war of ideas. Ed. by JFF Forest. – Westport–London, 2009.
19. Information operations. Warfare and the hard reality of soft power. Ed. By L. Armistead. – Washington, 2004.
20. Information warfare. Separating hype from reality. Ed. by L. Armistead. – Washington, 2007.
21. Thomas TL Dragonbytes. Chinese information-war theory and practice. – Fort Leavenworth, 2004.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <http://www.piar.kiev.ua/> - Асоціація політичних консультантів України.
2. <http://www.polittech.org> – Інформаційні війни в політиці, спеціалізований інформаційний портал.
3. <http://www.delpress.ru> – Журнал «Інформаційні війни».
4. <https://infwar.ru/> – сайт "Інформаційні війни", спеціалізований інформаційний портал, присвячений теоретичним питанням інформаційних воєн.

5. <https://psyfactor.org/> – «ПСІ-ФАКТОР» – інформаційний ресурсний центр з практичної психології
6. <http://www.informnn.ru/> – Агентство "Информант" - Информационная война, Конкурентная разведка, Информационное обеспечение бизнеса

Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непереборної сили (в тому числі запровадження карантинних обмежень через пандемію)

В умовах дії карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

– дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;

– дистанційно на платформі Moodle (<http://dist.karazin.ua/moodle/course/view.php?id=1584>) проводяться практичні (семінарські), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;

– аудиторно (за затвердженим розкладом занять) проводяться 10% практичних та семінарських занять у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких карантинних обмежень з заборогою відвідування ЗВО студентам денної форми навчання надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) скласти **екзамен в тестовій формі дистанційно на платформі Moodle** в дистанційному курсі «Теорія і практика зовнішньої торгівлі», режим доступу: <http://dist.karazin.ua/moodle/course/view.php?id=1584>.

Додаток 19

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Спеціалізація

Семестр 11

Форма навчання очна

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): магістр

Навчальна дисципліна: Інформаційні війни в міжнародних відносинах

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ (ЗАВДАННЯ) № 1
(кожне питання 20 балів)

1. Інформаційне суспільство як середовище організації та проведення інформаційних воєн.
2. Види інформаційної зброї і способи її застосування.
3. Особливості інформаційних війн на початку XXI століття.

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки _

протокол № __1__ від “_26_” _серпня_____ 2020__ р.

Завідувач кафедри _____доц. Л.В. Новікова (ініціали, прізвище)

підпис

Екзаменатор _____проф. О.Д. Каплін (ініціали, прізвище)

підпис